

si hi visquessin *entercades* per un mortal encís» (*Silèni*, cap. 13, p. 167), «un paisatge lunar, d'onades que s'han *entercat*, on s'adorm la claror de la celèstia» (*Prometeu*, xi, § 2, p. 188).

Però també l'han usat, ell mateix i altres escriptors, en el sentit d'«obstinar-se»: «aqueixa potestat de la Nació resulta d'una certa funció de la naturalesa nacional de l'individu; però insistir massa en això seria com *entercar-se* en provar que l'home és l'únic ésser humà» (*La Sobirania*, en *Miscell. Prat de la Riba*, 1925, p. 44); «la causa de totes aqueixes successives derrotes --- consisteix en haver-ne *entercat* a desconèixer --- l'existència de dos fets: l'Estat francès i ---» (*Sermó de Perpinyà*, 1928). I MrnVayreda: «aquest bon senyor, qu'en lo demás és com una pasta d'Agnus, en tocant aquest punt s'*enterca* com una mula» (*Sang Nova* I, viii, 61). Com a variant estilística d'*entercat* veiem *enterc*, només un cop, en Coromines: «al cap de mitja hora de jugar, el Miquel va deixar caure la pilota i va restar *enterc* al mig de la quadra, sotjat per la idea de la mort» (*Reus est mortis*, en *Joan Apòstol*, p. 185).

Hem de creure, però, que fins en català la forma primitiva de l'adjectiu fou *terc*. Si no hagués estat així l'alteració en *turc* per etimologia popular no hauria estat possible, per tant ja ens bastaria això per suposar que *terc* és com ho havia dit Eiximenis de primer. I tinc nota que en un passatge del *Llibre de les Dones* (en el fº 96r2 del ms. A) apareix *terça lengua* (així A, mentre que l'incunable altera el text perquè no entenia el mot), per dir el que nou ratlles més avall expressa amb *males lengües*. És doncs evident que en A s'hi ha posat una cedilla errònia i que el seu original portava *lengua terca*, d'on es dedueix que en el S. xv era una forma ja molt poc coneguda, que els escribes de totes dues famílies manuscrites deturparen.

Avui i tot aquesta forma no sembla ser morta del tot en català. Jo mateix l'he oïda a una dona de Tarragona, de llenguatge pur, aplicada a un teixit enravenat, rigid o tibat: «la llana és flonja, però la pana és *terca*» (1955); i tant a aquesta persona com a una senyora gironina, parenta meua, de llenguatge ben poc contaminat, els havia sentit dir també *terc*, *terca*, per a 'tossut' (igual en el dicc. val. d'Escrig, 1851); això últim, igual que un mall. *terco* del *D'Amen*, i un *tèrcol* ultracorrecte (mossar.?) que *AlcM* obtingué de Calceit i de Valls, ja no podem estar segurs que no siguin castellanismes, però no crec que totes aquestes últimes dades puguin encabir-se en aquesta categoria. El que vaig veure usar al savi eivissenc Isidor Macabich és *terc*: «aquí usen el mot *intolt*, *intolta*, amb significat o equivalència de *terc*, *caparrut*, persona aferrada al seu pensar o fer, que no hi ha qui n'hi trega» (carta de 1964): aquest *intolt* sembla resultant d'un encreuament d'*interc* amb *resolt*.

Passem a l'estudi dels mots emparentats amb el nostre (*en*)*terc* | *entercar* en altres llengües, particularment les romàniques. El cast. *terco*, mot que en la seva acc. avui predominant, 'obstinat', no és anterior a la fi del S. xvi, però que ja apareix en la primera meitat

del xv. El significat més antic també allà degué ser 'dur, fort' o 'rude, cruel': així Percivale (1591) definia «a sower <rude, aspre> fellow, a boysterous <'grosser', 'violent'> person»,⁴ i Oudin reconeix que segons alguns val per «lourdaut, grossier, rustique», si bé ja posa en primer lloc l'accepció «obstiné, opiniastre».

El fet és, en tot cas, que en aquells altres sentits apareix en els dos testimonis més antics, de c. 1435-8: «e sea la tu respuesta / muy graciosa, / non *terca* ni soberviosa / mas onesta; / oh fijo! quant poco cuesta / bien fablar, / e sobrado amenazar / poco presta» en els *Proverbios* del Marquès de Santillana (*Canc. de Baena*, fº 195r), evidentment 'dur, rude, brutal'; en Martínez de Talavera (a. 1438) és 'fort, sobreg': «¿viste jamás ombre enamorado que non fuesse elato, sobervio e arguloso ---? No entyende que Ércoles el fuerte, nin Golias el gigante, nin Sansón, nin Alixandre, nin Nenbrod el *terco* grande fuesen para le fazer de más» (o sigui 'domtar-lo, vence'l'), *Corbacho*, p. 92, al·ludint a la Bíblia, on qualifiquen Nemrod de 'caçador poderós davant Jehovà' (*Gèn.*, 10.9), «barragán en caça ante Dios» en les antigues versions castellanés.

'Dur', 'cruel' significa encara en *Don Quixote*: «de esse Sancho tu escudero / las entrañas sean tan *tercas* / y tan duras que no salga / de su encanto Dulcinea», «cuesco de dátil, más *terco* y duro que villano rogando quando tiene la suya sobre el hito» (II, lvii, 217; lxx, 267). En Seb. de Horozco (mj. S. xvi): «en el hombre necio y *terco* / nadie ffe ni se enhoite: / huya dél como del güerco / porque, de rabo de puerco / nunca sale buen virote» (*BRAE* IV, 386); i encara reconeix aquesta acc. el *DAut.*, el 1740, en advertir que «también vale persistente, duro y fuerte como el mármol, y otras piedras, para labrarse».

Tanmateix en la major part dels exs. castellans clàssics, o bé ja ha arribat al significat modern, o es troba en una fase intermèdia: «Quánto enojo siente la Divina Magestad con los hijos *tercos* y rebeldes», Juan de Torres, 1596, «en sangre trocó el agua del Santo / el cruel griego porfiado y *terco*», Crist. de Virués (en el seu poema, de 1588 però refós el 1602), i en el derivat abstracte «Oh, cómo se queixa Dios de la dureza y *terqueria* de los mortales!», Malón de Chaide, 1588. No deixa de ser notable la data tardana del mot en castellà, que manca encara en els dos grans lèxics de 1490-5 i en moltes altres fonts medievals i fins del S. xvi, investigades amb aqueix objecte; però es pot explicar (igual que l'absència en els autors nostres del S. xiii i primers del xiv) pel seu fort matís afectiu i popular, que féu que Pedro Espinosa (1625) el classificqués entre les seves «voces vulgares y malsonantes» (*Obras*, 196.13).

En els altres dominis dialectals hispànics a penes es troba. En portuguès no sembla que s'hagi emprat realment, per més que no manqui en algun diccionari;⁵ sí que es registra, en canvi, un gall. *tèrque* «terco, pertinaz, obstinado», però Valladares només el dóna en el seu suplement, no el va recollir mai MSarmiento, i és dubtós que sigui antic en aquest llen-